

Investigating the effect of entrepreneurship education on social entrepreneurship intention with the mediating role of entrepreneurial social network (Case study: Students of Payam Noor University of Golestan Province)

Bitā Tabatabaee Amid^{1*}

¹ Department of Management, Accounting and Economics, Payame Noor University, Tehran, Iran, Email:

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Full Paper	With the rapid growth of the knowledge-based economy in recent years and the increasing importance of innovation and creativity in the sustainable development of developing countries, policymakers and universities have given more attention to enhancing entrepreneurship education. The present study aims to examine the impact of entrepreneurship education on entrepreneurial alertness with the mediating role of entrepreneurial self-efficacy. This study is applied in nature and conducted as a survey. The statistical population consisted of 5000 students from Payame-Noor University in Golestan Province, of which 357 students were selected as the sample based on the Krejcie and Morgan table using simple random sampling. The main tool for data collection was a questionnaire, whose content validity was confirmed by a group of experts. The convergent validity was calculated using the AVE value, and its reliability was assessed using both Cronbach's Alpha and CR values. Data analysis was conducted using SPSS ₂₅ and Smart PLS ₃ software. The results showed that entrepreneurship education has a positive and significant impact on entrepreneurial self-efficacy ($p=0.000$, $\beta=0.783$, $t=30.643$) and entrepreneurial alertness among students ($p=0.000$, $\beta=0.310$, $t=5.246$). The findings indicated that entrepreneurial self-efficacy positively and significantly correlates with entrepreneurial alertness with a path coefficient of 0.582. Based on the results, some important recommendations include conducting skill-based training courses, establishing student startups, introducing students to successful entrepreneurs, holding mentoring sessions, developing online educational platforms, focusing on soft skills and leadership, enhancing decision-making skills, and simulating real market conditions for students.
Article history: Received: 17.05.2025 Revised: 08.10.2025 Accepted: 15.10.2025	
Keywords: Innovation Creativity Students Entrepreneurial Behavior Strengthening Entrepreneurial Skills	

Cite this article: Tabatabaee Amid, B. 2025. The Impact of Entrepreneurship Education on Entrepreneurial Alertness: Examining the Mediating Role of Self-Efficacy (A Case Study of Payame Noor University Students in Golestan Province). *Journal of Studies in Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 12 (3), 1-20.

مطالعات کار آفرینی و توسعه پایدار کشاورزی

شاپا چاپی: ۲۴۷۶-۷۷۴۳
شاپا الکترونیکی: ۲۴۷۶-۷۷۳۵

بررسی تاثیر آموزش کار آفرینی بر هوشیاری کار آفرینانه با نقش میانجی خودکارآمدی کار آفرینانه (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه پیام نور استان گلستان)

بیتا طباطبایی عمید^{۱*}

^۱ گروه مدیریت و حسابداری و اقتصاد، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله کامل علمی - پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۱ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۰۴ واژه‌های کلیدی: نوآوری خلاقیت دانشجویان رفتار کارآفرینانه تقویت مهارت‌های کارآفرینی	با رشد روزافزون اقتصاد دانش‌بنیان در سال‌های اخیر و اهمیت فزاینده نوآوری و خلاقیت در توسعه پایدار کشورهای در حال توسعه، سیاست‌گذاران و دانشگاه‌ها توجه بیشتری به تقویت آموزش کارآفرینی داشته‌اند. پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر آموزش کارآفرینی بر هوشیاری کارآفرینانه با نقش میانجی خودکارآمدی کارآفرینانه انجام شد. این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی بوده که به صورت پیمایشی صورت گرفته است. جامعه آماری را ۵۰۰۰ دانشجوی دانشگاه پیام نور استان گلستان تشکیل دادند که ۳۵۷ نفر از آن‌ها مطابق با جدول کرجسی مورگان به عنوان تعداد نمونه به شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار اصلی گردآوری داده‌ها، پرسشنامه است که اعتبار محتوایی آن بر اساس نظرات گروهی از خبرگان تأیید شد. به طوری که روایی همگرا با استفاده از مقدار AVE و سطح پایایی آن بر اساس دو مقدار ضریب آلفای کرونباخ و CR محاسبه شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS²⁵ و Smart PLS³ انجام شد. نتایج نشان داد، آموزش کارآفرینی بر خودکارآمدی کارآفرینانه ($\beta=0/000$, $p=0/000$) و هوشیاری کارآفرینانه دانشجویان ($\beta=0/310$, $p=0/000$)، تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. یافته‌ها حاکی از آن بود که خودکارآمدی کارآفرینانه دانشجویان به‌طور مثبت با هوشیاری کارآفرینانه آن‌ها با ضریب مسیر ۰/۵۸۲، ارتباط معنی‌داری دارد. بر اساس نتایج به دست آمده، برگزاری دوره‌های آموزشی مهارتی، راه‌اندازی استارت‌آپ‌های دانشجویی، معرفی دانشجویان به کارآفرینان موفق و برگزاری جلسات منتورینگ، توسعه پلتفرم‌های آموزشی آنلاین، تمرکز بر مهارت‌های نرم و رهبری، تقویت مهارت‌های تصمیم‌گیری، شبیه‌سازی شرایط واقعی بازار برای دانشجویان، از مهم‌ترین پیشنهادات تحقیق است.

استناد: طباطبایی عمید؛ بیتا. (۱۴۰۴). آموزش کارآفرینی بر هوشیاری کارآفرینانه: بررسی نقش میانجی خودکارآمدی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه پیام نور استان گلستان). *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی*، ۱۲ (۳)، ۲۰-۱.

[10.22069/jead.2025.23669.1908](https://doi.org/10.22069/jead.2025.23669.1908)

© نویسنده‌گان

ناشر: دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

مقدمه

در دنیای امروز که مشخصه اصلی آن شتاب روزافزون تحولات فناورانه، پیچیدگی محیط‌های اقتصادی و نوسانات بازار جهانی است، توان انطباق‌پذیری و خلاقیت منابع انسانی، به مؤلفه‌ای کلیدی در بقای سازمان‌ها و رشد جوامع تبدیل شده است (محمدی‌فر و همکاران، ۱۴۰۰). در چنین بستری، کارآفرینی صرفاً به معنای راه‌اندازی یک کسب‌وکار تلقی نمی‌شود، بلکه به عنوان فرآیندی شناختی - روان‌شناختی و رفتاری شناخته می‌شود که با درک تغییرات، خلق راه‌حل‌های نو و بهره‌برداری از فرصت‌های پنهان همراه است (Tang et al., 2012).

در این میان، نظام‌های آموزشی، به ویژه در سطح دانشگاهی، وظیفه‌ای خطیر در زمینه پرورش نگرش‌ها، توانایی‌ها و آمادگی‌های ذهنی برای مشارکت در فرآیندهای نوآورانه بر عهده دارند (حبیبی و همکاران، ۱۴۰۲). یکی از محورهای نوین در این حوزه، توجه به آموزش کارآفرینی است؛ رویکردی که هدف آن صرفاً انتقال اطلاعات فنی نیست، بلکه پرورش تفکر خلاق، افزایش جسارت ذهنی و توان تقابل با موقعیت‌های نامطمئن را دنبال می‌کند (موسوی‌فرد و نادری، ۱۴۰۴). تأثیر آموزش کارآفرینی بر تقویت کارآفرینی دانشجویان یکی از موضوعات کلیدی در تحقیقات اخیر است که به بررسی چگونگی پرورش نگرش‌ها، مهارت‌ها و قابلیت‌های کارآفرینانه دانشجویان می‌پردازد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که آموزش کارآفرینی می‌تواند به طور قابل توجهی توانمندی‌های کارآفرینانه دانشجویان را تقویت کند و آن‌ها را آماده‌تر برای ورود به دنیای کسب‌وکار و استارت‌آپ‌ها نماید (امیری و همکاران، ۱۳۹۹).

نتایج تحقیقات صورت گرفته نشان می‌دهد که، آموزش کارآفرینی با تمرکز بر توسعه مهارت‌های عملی و نوآوری، می‌تواند به دانشجویان کمک کند

تا فرصت‌های کسب‌وکار را شناسایی کرده و راه‌حل‌های خلاقانه برای مشکلات ارائه دهند (Smith and Johnson, 2024). این رویکرد زمینه تبدیل صرف دیدگاه نظری دانشجویان به دیدگاه عملی و کاربردی در کارآفرینی فراهم می‌کند. بر این اساس آموزش کارآفرینی دانشجویان معمولاً موجب افزایش توانایی بیشتر آن‌ها در شناسایی فرصت‌های کسب‌وکار شده و به دلیل تقویت مهارت‌های حل مسئله، اعتماد به نفس بیشتری برای شروع پروژه‌های کارآفرینانه پیدا می‌کنند (مختاری بایع‌کلایی و کهن قاضیانی، ۱۴۰۲؛ عربیون و همکاران، ۱۴۰۳). همچنین، این آموزش‌ها باعث می‌شود که در مواجهه با چالش‌ها و مشکلات مختلف کسب‌وکار، استراتژی‌های مؤثرتری برای مقابله با آن‌ها اتخاذ نمایند و به همین دلیل توانمندی بالاتری برای عبور از موانع دارند (Liu et al., 2023). لذا دستیابی به اثرگذاری واقعی این آموزش‌ها، مستلزم درک سازوکارهایی است که از طریق آن‌ها، آموزش می‌تواند موجب فعال‌سازی ظرفیت‌های درونی افراد شود (موسوی‌فرد و نادری، ۱۴۰۴). یکی از این ظرفیت‌ها، مفهوم نسبتاً جدید هوشیاری کارآفرینانه است. قابلیت ادراکی و ذهنی که به افراد امکان می‌دهد نشانه‌های محیطی را تفسیر کرده، تغییرات جزئی را درک کنند و از میان اطلاعات به ظاهر نامرتبط، فرصت‌هایی قابل بهره‌برداری استخراج نمایند (Tang et al., 2012). به بیان دیگر، آموزش‌های کارآفرینی به تقویت توانمندی دانشجویان برای مدیریت ریسک و استفاده بهینه از منابع موجود می‌پردازند، که از جمله ویژگی‌های مهم یک کارآفرین موفق است (Morris et al., 2024). این امر نشان‌دهنده آن است که، وقتی دانشجویان در برنامه‌های آموزشی کارآفرینی شرکت می‌کنند، توانمندی آن‌ها برای شناسایی و ارزیابی فرصت‌های کسب‌وکار افزایش می‌یابد و این موضوع به طور

میانجی چون خودکارآمدی قرار دارد (علیزاده‌مجد و همکاران، ۱۴۰۲).

در همین راستا تحقیق حاضر در زمینه تأثیر آموزش کارآفرینی بر هوشیاری کارآفرینانه با نقش میانجی خودکارآمدی کارآفرینانه در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور در استان گلستان انجام شده است. در دنیای امروز، با توجه به شرایط اقتصادی و چالش‌های اشتغال، کارآفرینی به عنوان یکی از مهم‌ترین مسیرهای ایجاد شغل و توسعه اقتصادی شناخته می‌شود. بنابراین، بررسی این که آموزش کارآفرینی چگونه می‌تواند هوشیاری کارآفرینانه دانشجویان را تقویت کند، به‌ویژه در دانشگاه‌های دولتی مانند دانشگاه پیام نور که تعداد زیادی از دانشجویان آن به دلیل محدودیت‌های جغرافیایی و مالی از فرصت‌های آموزشی کمتری برخوردارند، ضروری است. اولین نکته مهم این است که دانشگاه پیام نور با برخورداری از ظرفیت‌های آنلاین و دوره‌های نیمه حضوری، می‌تواند به‌طور ویژه در آموزش کارآفرینی تأثیرگذار باشد. این دانشگاه با ارائه آموزش‌های کارآفرینی آنلاین، می‌تواند دانشجویان را با مفاهیم کارآفرینی و چالش‌های واقعی بازار کسب‌وکار آشنا نماید و مهارت‌های عملی برای مواجهه با این چالش‌ها را به آن‌ها آموزش دهد. در این راستا، اهمیت این تحقیق در این است که بررسی کند آیا چنین آموزش‌هایی می‌تواند خودکارآمدی کارآفرینانه دانشجویان را تقویت کرده و در نتیجه به بهبود هوشیاری کارآفرینانه آنان منجر شود. از سوی دیگر، در ایران، به‌ویژه در شهرستان‌ها و مناطق دورافتاده که دانشجویان دانشگاه پیام نور بیشتر در آن‌ها حضور دارند، فرصت‌های شغلی به‌ویژه برای جوانان محدود است. بنابراین، تقویت کارآفرینی در این مناطق می‌تواند به عنوان یک راهکار برای کاهش بیکاری و افزایش توانمندی‌های

مستقیم بر هوشیاری کارآفرینانه آنها تأثیر می‌گذارد (Gorman et al., 2023). در واقع آموزش کارآفرینی با ایجاد انگیزه و افزایش خودباوری، می‌تواند دانشجویان را برای شروع و مدیریت کسب‌وکارهای نوآورانه آماده کند (Ratten, 2022).

تحقیقات نشان می‌دهد که هوشیاری نسبت به فرصت‌ها صرفاً تابع دانش یا تجربه نیست، بلکه به قابلیت‌های شناختی و ذهنیت فرصت‌محور بستگی دارد. از سوی دیگر، نقش باورهای درونی و برداشت فرد از توانایی‌های خود در شکل‌گیری رفتار کارآفرینانه به‌شدت حائز اهمیت است (Nguyen et al., 2019). در این راستا، خودکارآمدی کارآفرینانه به عنوان نوعی ارزیابی ذهنی نسبت به توانمندی‌های فردی در رویارویی با چالش‌های کارآفرینی، مطرح می‌شود. این باور می‌تواند انگیزه، پایداری، و اعتماد به نفس لازم را برای ورود به فرآیندهای شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌ها فراهم سازد. افرادی که از سطح بالایی از خودکارآمدی برخوردارند، نه تنها جسورانه‌تر عمل می‌کنند، بلکه در تفسیر و شناسایی موقعیت‌های فرصت‌زا نیز حساس‌تر و فعال‌ترند (نداف و همکاران، ۱۴۰۱). مهم‌ترین نقش خودکارآمدی در این زمینه، کمک به دانشجویان برای مقابله با چالش‌ها و موانع است. هنگامی که خودکارآمدی کارآفرینانه تقویت می‌شود، دانشجویان تمایل بیشتری دارند تا در مواجهه با مشکلات از فرصت‌های جدید بهره‌برداری کنند و ایده‌های نوآورانه را در کسب‌وکارهای خود پیاده‌سازی کنند. این ویژگی می‌تواند باعث ایجاد نگرش مثبت به کارآفرینی و در نهایت تقویت هوشیاری کارآفرینانه شود (Zhao and Seibert, 2022). از این‌رو، تأثیر آموزش‌های کارآفرینی بر بروز هوشیاری کارآفرینانه، الزاماً مستقیم نیست، بلکه تحت تأثیر متغیرهای

اقتصادی دانشجویان محسوب شود. از این رو تحقیق در این زمینه می‌تواند شواهدی را فراهم کند که آموزش‌های کارآفرینی چطور می‌تواند اعتماد به نفس دانشجویان را افزایش دهد و آن‌ها را برای شروع و مدیریت کسب‌وکار آماده کند.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

با گسترش روزافزون اقتصاد دانش‌بنیان در سال‌های اخیر و افزایش اهمیت نوآوری و خلاقیت در توسعه پایدار، توجه سیاست‌گذاران و دانشگاه‌ها را به تقویت آموزش کارآفرینی معطوف کرده است (عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴). آموزش کارآفرینی به عنوان ابزاری برای توانمندسازی دانشجویان در جهت راه‌اندازی کسب‌وکارهای نوآورانه و پاسخگویی به نیازهای متغیر بازار، مورد توجه روزافزون قرار گرفته است. این آموزش با فراهم کردن بسترهایی برای تقویت مهارت‌های فردی، توسعه شناخت فرصت‌های اقتصادی و افزایش انگیزه برای ورود به مسیر کارآفرینی، نقشی تعیین‌کننده در شکل‌گیری رفتارهای کارآفرینانه دارد (حبیبی و همکاران، ۱۴۰۳). آموزش کارآفرینی نه تنها بر افزایش دانش فنی و اطلاعات مربوط به فرآیند راه‌اندازی کسب‌وکار مؤثر است، بلکه با تأکید بر یادگیری تجربی، تفکر خلاق، تحلیل فرصت‌ها و کار گروهی، ظرفیت‌های شناختی و روان‌شناختی فراگیران را نیز ارتقا می‌دهد (آزاد ارمکی و همکاران، ۱۴۰۰). این نوع آموزش اغلب شامل فعالیت‌هایی مانند شبیه‌سازی‌های تجاری، تحلیل مطالعه موردی، تهیه طرح کسب‌وکار، و شرکت در کارگاه‌های عملی است که هدف آن‌ها ایجاد ذهنیت فرصت‌محور و عمل‌گرایانه در دانشجویان است. در همین راستا، پژوهش‌های متعددی نشان داده‌اند که آموزش کارآفرینی می‌تواند منجر به بهبود نگرش کارآفرینانه، افزایش تمایل به کارآفرینی و

ارتقای مهارت‌های تصمیم‌گیری در شرایط عدم قطعیت شود (خلیلی خضرابادی و حسنی، ۱۴۰۱). هوشیاری کارآفرینانه مفهومی روان‌شناختی و شناختی است که به توانایی فرد در تشخیص، تفسیر و واکنش نسبت به فرصت‌های بالقوه در محیط‌های پویا و نامطمئن اشاره دارد. این ویژگی به معنای صرف مشاهده ساده رویدادها نیست، بلکه نوعی حساسیت ذهنی پیشرفته است که افراد را قادر می‌سازد تا در میان اطلاعات پراکنده و اغلب نامنسجم، الگوهای فرصت‌آفرین را شناسایی کرده و آن‌ها را به شکل نظام‌مند تحلیل کنند (Bueckmann et al., 2020). برخلاف برخی قابلیت‌های کارآفرینانه که با تجربه یا تخصص فنی تقویت می‌شوند، هوشیاری کارآفرینانه بیشتر به نحوه پردازش اطلاعات، انعطاف‌پذیری فکری، و آمادگی شناختی برای درک تغییرات محیطی وابسته است. افراد دارای این توانمندی معمولاً ذهنی فعال، کنجکاو و آماده برای کشف ارتباطات جدید میان پدیده‌ها دارند، حتی زمانی که دیگران ممکن است این ارتباطات را نادیده بگیرند. هوشیاری کارآفرینانه، همچنین به عنوان پیش‌شرطی اساسی در فرآیند فرصت‌یابی شناخته می‌شود و بسیاری از پژوهش‌ها آن را عاملی تعیین‌کننده در موفقیت فعالیت‌های نوآورانه می‌دانند. این توانایی می‌تواند از طریق آموزش، تجربه زیسته، و افزایش اعتماد به نفس در حوزه کارآفرینی، به تدریج توسعه یابد و تقویت شود (Gorman et al., 2023; Ratten, 2022).

از سوی دیگر، مفهومی که می‌تواند به عنوان پل ارتباطی میان آموزش کارآفرینی و افزایش هوشیاری کارآفرینانه عمل کند، خودکارآمدی کارآفرینانه است. خودکارآمدی یک پدیده چند رشته‌ای و ماهیتاً چند بعدی است. نظریه پردازان شناختی اجتماعی، خودکارآمدی را به عنوان باور افراد به توانایی خود در انجام وظیفه‌ای که بر نگرش‌ها و رفتارها تأثیر

است (Haryanto and Fauzi, 2021; Li and Zhang, 2020). در این راستا، تحقیقات متعددی نشان داده‌اند که آموزش کارآفرینی می‌تواند در توسعه مهارت‌های فردی، افزایش اعتماد به نفس، بهبود مهارت‌های مدیریتی و تأثیر بر تصمیم‌گیری‌های استراتژیک و خودکارآمدی مؤثر باشد (Wang et al., 2023; Zhang et al., 2022; Wardana et al., 2020; Elnadi and Gheith, 2021).

نتایج تحقیقات (Ashraf et al., 2024) در کشور پاکستان نشان داد که هوشیاری کارآفرینی مهم‌ترین واسطه در تبدیل تأثیر آموزش کارآفرینی به نتایج کارآفرینی دانشجویان است. ذهنیت کارآفرینی همچنین به‌طور جزئی تأثیر آموزش کارآفرینی بر نتایج کارآفرینی را واسطه‌گری می‌کند. Silva and Rocha (2023) که به بررسی آموزش کارآفرینی و تأثیر آن بر هوشیاری و خودکارآمدی دانشجویان در برزیل پرداختند به این نتیجه رسیدند که، آموزش کارآفرینی تأثیرات مثبتی بر خودکارآمدی و هوشیاری کارآفرینانه دانشجویان دارد. این تحقیق نشان می‌دهد که آموزش‌های کارآفرینی به دانشجویان کمک می‌کند تا به فرصت‌های کارآفرینی توجه بیشتری داشته و اعتماد به نفس بیشتری برای اجرای ایده‌های خود پیدا کنند. مطالعه دیگری در کشور هند توسط Kumar and Singh (2023) نشان داد که آموزش کارآفرینی به‌طور قابل توجهی خودکارآمدی و هوشیاری کارآفرینانه در میان دانشجویان را افزایش می‌دهد. این مطالعه بر اهمیت آموزش‌های عملی کارآفرینی تأکید کرده و نشان می‌دهد که این نوع آموزش‌ها منجر به افزایش انگیزه و اعتماد به نفس دانشجویان در راه‌اندازی کسب‌وکارهای جدید شده است. نتایج تحقیقات Tan and Dizon (2023) در کشور فیلیپین نشان داد که، دانشجویانی که دوره‌های آموزش کارآفرینی را گذرانده‌اند، نسبت به سایر دانشجویان خودکارآمدی و

می‌گذارد، مفهوم‌سازی می‌کنند (Adeniyi, 2023). در بستر کارآفرینی، خودکارآمدی به میزان اطمینان فرد نسبت به توانایی‌اش در انجام وظایف کلیدی کارآفرینانه مانند شناسایی فرصت، تدوین طرح کسب‌وکار، جذب منابع مالی، مدیریت تیم و غلبه بر موانع اشاره دارد (خلیلی خضرآبادی و حسنی، ۱۴۰۱). افراد دارای خودکارآمدی بالا، در مواجهه با چالش‌ها و موانع، پافشاری و تلاش بیشتری از خود نشان می‌دهند، کمتر دچار اضطراب می‌شوند، و اعتماد بیشتری به تصمیمات خود دارند. این ویژگی به‌ویژه در محیط‌های پیچیده و پرریسک کارآفرینی، اهمیت بالایی دارد؛ زیرا موفقیت در چنین محیط‌هایی مستلزم باور به توانمندی‌های شخصی است (Zhao and Seibert, 2022).

مطالعات متعددی نشان داده‌اند که آموزش کارآفرینی می‌تواند نقش مؤثری در تقویت هوشیاری کارآفرینانه و ارتقای خودکارآمدی کارآفرینانه ایفا کند. زمانی که فراگیران در معرض فعالیت‌های عملی، بازخوردهای مستمر، و تجربه‌های موفق شبیه‌سازی شده قرار می‌گیرند، احساس توانمندی بیشتری نسبت به فعالیت‌های کارآفرینانه پیدا می‌کنند. این احساس کارآمدی، آن‌ها را ترغیب می‌کند تا با اطمینان بیشتری به تحلیل محیط و شناسایی فرصت‌ها بپردازند. بنابراین، می‌توان گفت که خودکارآمدی کارآفرینانه به‌عنوان یک متغیر میانجی، نقشی اساسی در انتقال تأثیر آموزش کارآفرینی بر هوشیاری کارآفرینانه دارد.

در زمینه تأثیر آموزش کارآفرینی بر هوشیاری و خودکارآمدی کارآفرینانه دانشجویان و همچنین تحلیل اثرات آن‌ها بر یکدیگر تحقیقات و مطالعات مختلف به ویژه در کشورهای در حال توسعه پرداخته‌اند که، نشان‌دهنده اهمیت این آموزش‌ها در تقویت ویژگی‌های روان‌شناختی و رفتاری مرتبط با کارآفرینی

در مطالعه‌ای (Oluwatayo and Adeyemi (2020) که به بررسی تأثیر آموزش کارآفرینی بر خودکارآمدی، هوشیاری، شناسایی فرصت‌ها و نیت‌های کارآفرینانه در میان ۲۵۴ دانشجوی مدیریت کسب‌وکار در کشور نیجریه پرداختند، نتایج نشان داد که آموزش کارآفرینی به‌طور معناداری خودکارآمدی، هوشیاری، شناسایی فرصت‌ها و نیت‌های کارآفرینانه دانشجویان را افزایش می‌دهد. همچنین، خودکارآمدی، هوشیاری و شناسایی فرصت‌ها به‌طور مثبت بر نیت‌های کارآفرینانه تأثیر می‌گذارند. در چین، مطالعه‌ای بر روی ۳۶۵ دانشجوی دانشگاهی در استان‌های جیانگ‌سو و ژجیانگ توسط Li and Zhang (2020) نشان داد که آموزش کارآفرینی، ذهنیت کارآفرینی و خلاقیت تأثیر مثبت و معناداری بر نیت کارآفرینانه دارند. همچنین، خودکارآمدی کارآفرینانه به‌عنوان عاملی واسطه‌گر بر نیت کارآفرینانه تأثیر دارد.

در ایران نیز تحقیقات متعددی به موضوع آموزش کارآفرینی دانشجویان و تأثیر آن بر هوشیاری و خودکارآمدی کارآفرینانه پرداخته و در ابعاد مختلف آن را مورد تحلیل قرار دادند. موسوی‌فرد و نادری (۱۴۰۴) در نتایج تحقیق‌شان بیان داشتند که آموزش کارآفرینی و شور کارآفرینی عوامل اثرگذار بر قصد کارآفرینی هستند. همچنین هوشیاری کارآفرینانه با نقش تعدیل‌گر باعث تقویت و بهبود قصد کارآفرینی شده است. نتایج پژوهش شفيعی و امیری (۱۴۰۳) نشان‌دهنده آن است که هوشیاری کارآفرینانه و سلامت روان‌شناختی اثرات مثبت و معناداری بر قصد کارآفرینی دارند، با این وجود، اثر تعدیلگر سلامت روان‌شناختی بر رابطه بین هوشیاری و قصد کارآفرینی تأیید نشد. علیزاده مجد و همکاران (۱۴۰۲) در تحقیقی به این نتیجه دست یافتند که آموزش کارآفرینی بر هوشیاری کارآفرینانه تأثیر مثبت و معناداری دارد. نتایج تحقیق مختاری بایع‌کلایی و کهن

هوشیاری بیشتری در مواجهه با فرصت‌های کارآفرینی دارند. این مطالعه همچنین نشان داد که آموزش کارآفرینی می‌تواند باعث تقویت توانایی شناسایی فرصت‌های جدید و راه‌اندازی کسب‌وکارها شود.

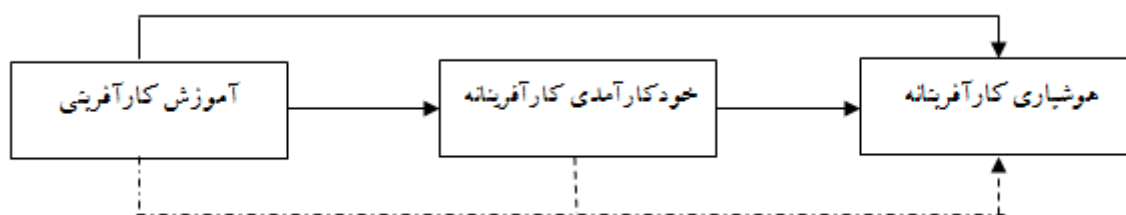
Ching and Ismail (2022) در تحقیق‌شان که به بررسی آموزش کارآفرینی و تأثیر آن بر هوشیاری و خودکارآمدی در دانشجویان کشور مالزی پرداختند به این نتیجه رسیدند که، آموزش کارآفرینی می‌تواند به‌طور معناداری سطح خودکارآمدی و هوشیاری کارآفرینانه را در دانشجویان بهبود بخشد. این مطالعه بر اهمیت آموزش‌های تجربی و واقعی در زمینه کارآفرینی تأکید داشته و موجب افزایش اعتماد به نفس دانشجویان و در نهایت انگیزه‌های کارآفرینانه آن‌ها می‌شود. در همین راستا یافته‌های تحقیقاتی Wibowo and Susanto (2022) در کشور اندونزی نشان داد که آموزش کارآفرینی به‌طور معناداری خودکارآمدی کارآفرینانه و هوشیاری در شناسایی فرصت‌های کارآفرینی را افزایش می‌دهد. این مطالعه نشان داد که آموزش‌های کارآفرینی، به‌ویژه هنگامی که در محیط‌های عملی و واقعی اجرا می‌شوند، تأثیر زیادی بر افزایش نیت کارآفرینانه دارند.

نتایج تحقیق Haryanto and Fauzi (2021) در کشور اندونزی که بر روی ۵۳۰ دانشجو انجام شده است، نشان می‌دهد که آموزش کارآفرینی تأثیر مثبتی بر هوشیاری و خودکارآمدی دانشجویان دارد. همچنین، هوشیاری و خودکارآمدی به‌طور مثبت بر نیت و رفتار کارآفرینانه تأثیر می‌گذارند. این نتایج بر اهمیت هوشیاری، خودکارآمدی و نیت در ترویج رفتار کارآفرینانه در مؤسسات آموزشی تأکید دارد. Yıldırım and Akbaş (2021) در مطالعه‌ای به این نتیجه رسیدند که آموزش کارآفرینی موجب افزایش خودکارآمدی و هوشیاری کارآفرینانه در میان دانشجویان کشور ترکیه می‌شود.

داشته باشد. این آموزش‌ها به دانشجویان کمک می‌کند تا احساس توانمندی بیشتری جهت راه‌اندازی و مدیریت کسب‌وکارها پیدا کنند و توانایی شناسایی فرصت‌های کارآفرینی را در خود تقویت نمایند. همچنین، مشارکت در پروژه‌های عملی و شبیه‌سازی کسب‌وکار موجب تقویت اعتماد به نفس، انگیزه و مهارت‌های عملی دانشجویان می‌شود. این تغییرات باعث افزایش اثربخشی در عملکردهای کارآفرینانه و بهبود تصمیم‌گیری‌های استراتژیک می‌گردد. بر این اساس، مدل مفهومی تحقیق نشان می‌دهد که آموزش کارآفرینی به‌عنوان عامل مستقل، خودکارآمدی و هوشیاری کارآفرینانه را تقویت کرده و در نهایت منجر به ارتقای عملکرد کارآفرینانه و ایجاد نتایج مثبت در کسب‌وکارها خواهد شد (شکل ۱).

قاضیانی (۱۴۰۲) بیانگر آن است که آموزش کارآفرینی می‌تواند زمینه توسعه اقدامات کارآفرینانه دانشجویان را فراهم کند. نتایج تحقیق خلیلی خضرآبادی و حسنی (۱۴۰۱) نشان داد که خودکارآمدی کارآفرینی دانشجویان در رابطه بین هویت کارآفرینانه با قصد کارآفرینی، نقش میانجی دارد. آزاد ارمکی و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که آموزش کارآفرینی به دانشجویان می‌تواند به آن‌ها در هوشیار بودن در حوزه کارآفرینی و داشتن توانایی اقتصادی کمک کند و به نوعی نشان از اثربخش بودن این نوع آموزش را نشان می‌دهد.

نتایج تحقیقات نشان می‌دهند که آموزش کارآفرینی می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر افزایش خودکارآمدی و هوشیاری کارآفرینانه در دانشجویان

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

۳- آموزش کارآفرینی بر هوشیاری کارآفرینانه دانشجویان دانشگاه پیام نور استان گلستان تأثیر معنی‌داری دارد.

مواد و روش‌ها

این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی و به لحاظ ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی و از نوع همبستگی است که به شیوه میدانی در سال ۱۴۰۳ انجام شد. جامعه آماری تحقیق را ۵۰۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه پیام نور استان گلستان تشکیل دادند. ۳۵۷ نفر از آن‌ها مطابق با جدول کرجسی و مورگان به عنوان

با توجه به چارچوب نظری و بر اساس مدل مفهومی ارائه شده، فرضیات پژوهش به شرح زیر ارائه می‌گردد:

۱- آموزش کارآفرینی بر خودکارآمدی کارآفرینانه دانشجویان دانشگاه پیام نور استان گلستان تأثیر معنی‌داری دارد.

۲- خودکارآمدی کارآفرینانه بر هوشیاری کارآفرینانه دانشجویان دانشگاه پیام نور استان گلستان تأثیر معنی‌داری دارد.

آموزش کارآفرینی بر هوشیاری کارآفرینانه: بررسی نقش میانجی... / بیتا طباطبایی عمید

تعداد نمونه انتخاب شدند. نمونه‌گیری از آن‌ها به روش تصادفی ساده صورت گرفت. ابزار اصلی برای جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه در سه بخش اصلی با ۲۱ گویه بود. بخش اول آن با ۶ گویه مربوط به آموزش کارآفرینی، بخش دوم آن با ۱۱ گویه مربوط به هوشیاری کارآفرینانه می‌باشد. بخش سوم آن را خودکارآمدی کارآفرینانه با ۴ گویه تشکیل داده است. به طوری که هر یک از گویه‌ها از طریق طیف پنج گزینه‌ای لیکرت شامل خیلی زیاد (با ارزش عددی ۵)، زیاد (با ارزش عددی ۴)، متوسط (با ارزش عددی ۳)، کم (با ارزش عددی ۲) و خیلی کم (با ارزش عددی ۱) مورد سنجش قرار گرفتند.

جدول ۱- ماتریس سنجش روایی و اگر با روش فورنل لارکر بر اساس شاخص‌های تحقیق

شاخص	آموزش کارآفرینی	خودکارآمدی کارآفرینانه	هوشیاری کارآفرینانه
آموزش کارآفرینی	۰/۷۶۳		
خودکارآمدی کارآفرینانه	۰/۶۸۳	۰/۸۰۲	
هوشیاری کارآفرینانه	۰/۵۶۶	۰/۷۲۲	۰/۷۲۵

جدول ۲- نتایج روایی همگرا، ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی شاخص‌های تحقیق

شاخص	ضریب آلفای کرونباخ (Alpha>0.7)	پایایی ترکیبی (CR>0.7)	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)
آموزش کارآفرینی	۰/۸۵۶	۰/۸۹۳	۰/۵۸۲
خودکارآمدی کارآفرینانه	۰/۸۱۶	۰/۸۷۸	۰/۶۴۴
هوشیاری کارآفرینانه	۰/۹۰۷	۰/۹۲۲	۰/۵۲۱

اندازه‌گیری از روایی و اگر مناسب برخوردار است. در واقع این سوال مطرح می‌شود که آیا پرسشنامه به نظر می‌رسد که مفاهیم و ابعاد مورد نظر را اندازه‌گیری می‌کند یا خیر. روایی همگرا یا معیار AVE^۳ نشانگر میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده بین هر سازه با شاخص‌های خود است و مقدار ۰/۵ و بیشتر از آن مورد تأیید می‌باشد. از طرفی، دو معیار ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی (CR)^۴ ابزارهای محاسبه تعیین پایایی پرسشنامه بودند که مقدار ۰/۷ و بیشتر از آن تأییدی بر اعتبار ابزار سنجش بود (جدول ۲).

برای ارزیابی روایی صوری و محتوایی ابزار سنجش، نظرات ۱۵ نفر خبرگان تخصصی کارآفرینی و اساتید دانشگاهی مورد بررسی قرار گرفت. برای ارزیابی روایی و اگر^۱ با استفاده از روش فورنل و لارکر^۲، از میزان همبستگی بین سازه‌ها در مقایسه با همبستگی درون سازه‌ای استفاده می‌شود (جدول ۱). مقادیر گزارش شده در قطر اصلی جدول ۱، جذر میانگین واریانس استخراج شده و مقادیر دیگر ضریب همبستگی بین متغیرهای اصلی پژوهش است. لذا جذر میانگین واریانس خروجی بیشتر از همبستگی بین متغیرهای اصلی با یکدیگر است. بنابراین ابزار

3. Verage Variance Extracted (AVE)

4. Composite Reliability (CR)

1. Divergent Validity

2. Fornell & Larcker

در این تحقیق پس از جمع‌آوری و دسته‌بندی داده‌ها، از روش آمار توصیفی و استنباطی در محیط نرم‌افزار SPSS²⁵ و Smart PLS³ استفاده گردید. از روش آمار توصیفی به منظور ارائه مشخصات جمعیت‌شناختی دانشجویان و در بخش استنباطی از روش مدل معادلات ساختاری برای بررسی روابط بین شاخص‌های آموزش کارآفرینی، هوشیاری و خودکارآمدی کارآفرینانه دانشجویان بهره گرفت شد.

یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان: نتایج به دست آمده از توزیع فراوانی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان مورد مطالعه نشان داد که ۶۸/۱ درصد از پاسخگویان را دخترها و ۳۱/۹ درصد از آن‌ها را پسرها تشکیل دادند. میانگین سنی ۲۵/۷ سال بود که کمترین و بیشترین سطح سنی ۲۳ و ۴۰ سال بود. این در حالی است که بیش از نیمی از پاسخگویان با ۵۸/۸ درصد در مقطع کارشناسی و مابقی در مقطع کارشناسی ارشد بودند. یافته‌ها نشان داد، ۷۲/۱ درصد از افراد مورد مطالعه هیچگونه تجربه کارآفرینی نداشته و در دوره‌ها و کلاس‌های مرتبط با کارآفرینی شرکت نکرده‌اند.

تأثیر آموزش کارآفرینی بر هوشیاری کارآفرینانه با توجه به نقش میانجی خودکارآمدی کارآفرینانه مبتنی بر مدل معادلات ساختاری: برای بررسی رابطه خطی بین متغیرهای پنهان و متغیرهای آشکار، از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری از طریق نرم‌افزار PLS بهره گرفته شد که این رویکرد بر بیشینه‌سازی واریانس متغیرهای وابسته که توسط متغیرهای مستقل پیش‌بینی می‌شوند، تمرکز دارد. برای سنجش مدل از شاخص‌های بارهای عاملی، پایایی ترکیبی (CR)، میانگین واریانس استخراج شده (AVE) و روایی واگرا استفاده شد. ابتدا به منظور بررسی روایی همگرا

و پایایی ابزار سنجش تحقیق، بار عاملی هر یک از متغیرهای آشکار به دست آمد. مقادیر بالاتر از ۰/۵ بار عاملی نشان از تأثیرپذیری متغیرهای پنهان از متغیر پنهان در سطح ۹۹ درصد اطمینان است (جدول ۳). نتایج به دست آمده از مقادیر t که بیشتر از ۱/۹۶ می‌باشد، تأییدی بر روابط معنی‌دار بین متغیرهای است (شکل ۲). با توجه به نتایج به دست آمده از تحقیق، متغیرهای «من معتقدم که آموزش کارآفرینی هنرآموزان حرفه‌ای را به سمت کارآفرینی سوق می‌دهد.» و «الگوی آموزش کارآفرینی در محیط رسمی باعث ترویج ایده‌های خلاقانه می‌شود.» با ضرایب ۰/۸۰۳ و ۰/۶۷۱ بیشترین و کمترین اثرگذاری را بر آموزش کارآفرینی دانشجویان داشته است. به طوری که هوشیاری کارآفرینانه دانشجویان و خودکارآمدی کارآفرینانه آن‌ها به ترتیب قوی‌ترین تأثیرپذیری را از «مشاهده اطلاعات نامتقارن» و «من متقاعد شده‌ام که می‌توانم با موفقیت محصولات جدیدی ایجاد کنم.» با ضرایب ۰/۸۳۹ و ۰/۸۲۲ داشتند.

ضرایب استاندارد شده مسیر و معنی‌داری در جدول ۴ نشان می‌دهد که آموزش کارآفرینی بر خودکارآمدی کارآفرینانه دانشجویان تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد ($\beta=0/783$ ، $p=0/000$ و $t=30/643$). یافته‌ها حاکی از آن است که، خودکارآمدی کارآفرینانه دانشجویان بر هوشیاری کارآفرینانه آنان تأثیر مستقیم و معنی‌داری دارد ($\beta=0/582$ ، $p=0/000$ و $t=10/672$). به بیان دیگر، با بهبود خودکارآمدی کارآفرینانه دانشجویان به احساس و اعتماد به نفس فرد در توانایی‌های خود برای راه‌اندازی و موفقیت در فعالیت‌های کارآفرینی، توانایی و آمادگی آن‌ها برای شناسایی فرصت‌های کسب‌وکار و استفاده از آن‌ها در محیط‌های مختلف بیشتر می‌شود. همچنین نتایج نشان می‌دهد که، آموزش کارآفرینی دانشجویان بر

آموزش کارآفرینی بر هوشیاری کارآفرینانه: بررسی نقش میانجی... / بیتا طباطبایی عمید

هوشیاری کارآفرینانه تأثیر معنی داری دارد ($p=0/000$)، موجود نقش مستقیمی بر موقعیت‌های کارآفرینانه دانشجویان دارد. شکل ۱ نیز رابطه علت و معلولی بین متغیرهای پنهان و آشکار در قالب مدل معادلات ساختاری نشان می‌دهد.

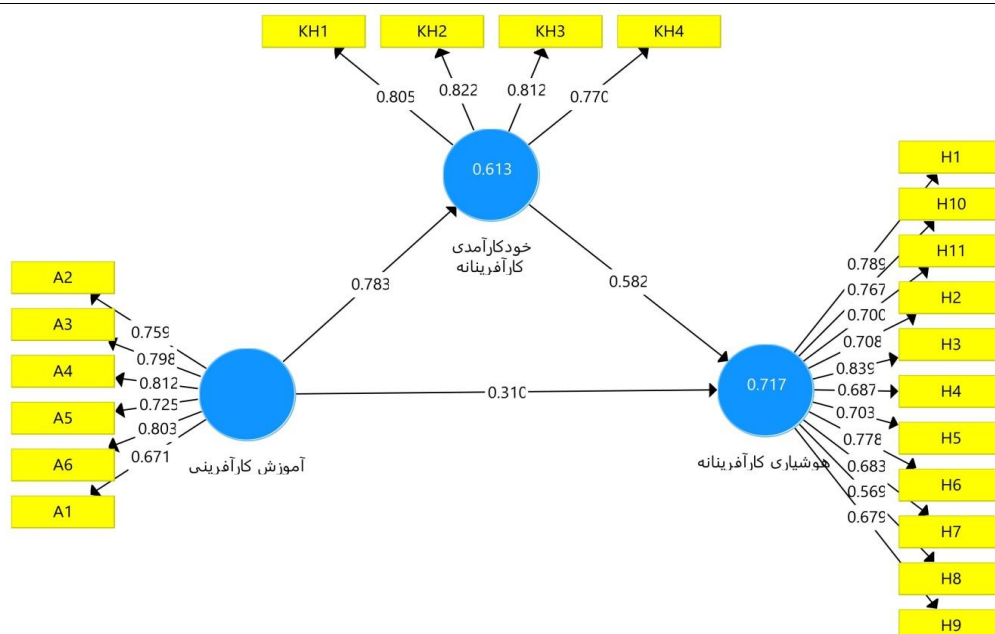
تقویت روش‌ها و برنامه‌های آموزشی در راستای آماده‌سازی دانشجویان برای راه‌اندازی و اداره کسب‌وکارهای جدید یا نوآوری در کسب‌وکارهای

جدول ۳- نتایج بار عاملی و برازش مدل اندازه‌گیری بر اساس شاخص‌های تحقیق

متغیر پنهان	متغیر آشکار	نماد	بار عاملی	مقدار t	مقادیر P
آموزش کارآفرینی	الگوی آموزش کارآفرینی در محیط رسمی باعث ترویج ایده‌های خلاقانه می‌شود.	A1	۰/۶۷۱	۱۸/۴۶۷	۰/۰۰۰
	الگوی یادگیری در کلاس درس، دانش مورد نیاز را برای کارآفرینی فراهم می‌کند.	A2	۰/۷۵۹	۲۰/۶۷۲	۰/۰۰۰
	آموزش باعث ایجاد مهارت و توانایی مرتبط با کارآفرینی می‌شود.	A3	۰/۷۹۸	۴۵/۶۹۵	۰/۰۰۰
	فعالیت‌های آموزشی موضوع کارآفرینی را در بر می‌گیرد و فرصت‌هایی را برای شروع کسب‌وکار به هنرآموزان می‌دهد.	A4	۰/۸۱۲	۴۲/۲۴۰	۰/۰۰۰
	فکر کنید که فرصت کارآفرینی می‌تواند از طریق فعالیت‌های آموزشی گسترش یابد.	A5	۰/۷۲۵	۲۴/۲۵۵	۰/۰۰۰
	من معتقدم که آموزش کارآفرینی هنرآموزان حرفه‌ای را به سمت کارآفرینی سوق می‌دهد.	A6	۰/۸۰۳	۴۰/۸۷۸	۰/۰۰۰
هوشیاری کارآفرینانه	تعاملات مکرر با دیگران	H1	۰/۷۸۹	۲۷/۶۷۵	۰/۰۰۰
	جستجو همیشگی در اینترنت	H2	۰/۷۰۸	۱۸/۴۰۹	۰/۰۰۰
	مشاهده اطلاعات نامتقارن	H3	۰/۸۳۹	۴۲/۰۸۷	۰/۰۰۰
	ایجاد شرایط ارتباطی خوب	H4	۰/۶۸۷	۱۶/۲۶۶	۰/۰۰۰
	مشاهده ارتباط بین دامنه اطلاعاتی که قبلاً غیر مرتبط بودند	H5	۰/۷۰۳	۲۲/۷۹۱	۰/۰۰۰
	داشتن حس و لغ برای تشخیص فرصت‌های بالقوه	H6	۰/۷۷۸	۳۲/۰۶۲	۰/۰۰۰
	تشخیص فرصت‌های سودآور و غیرسودآور	H7	۰/۶۸۳	۱۶/۶۹۲	۰/۰۰۰
	توانایی تشخیص فرصت‌های با ارزش بالا از فرصت‌های کم ارزش	H8	۰/۵۶۹	۱۴/۹۲۹	۰/۰۰۰
	انتخاب مناسب فرصت‌های در زمان مواجه با آنها	H9	۰/۶۷۹	۱۷/۴۳۴	۰/۰۰۰
	به دنبال اطلاعات جدید برای خلق ایده	H10	۰/۷۶۷	۳۴/۳۵۲	۰/۰۰۰
	مطالعه اخبار روز جهت کسب اطلاعات کسب‌وکار	H11	۰/۷۰۰	۲۰/۸۰۶	۰/۰۰۰
خودکارآمدی کارآفرینانه	من متقاعد شده‌ام که می‌توانم با موفقیت فرصت‌های تجاری جدیدی را کشف کنم.	KH1	۰/۸۰۵	۳۳/۳۰۴	۰/۰۰۰
	من متقاعد شده‌ام که می‌توانم با موفقیت محصولات جدیدی ایجاد کنم.	KH2	۰/۸۲۲	۳۵/۱۵۴	۰/۰۰۰
	من متقاعد شده‌ام که می‌توانم خلاقانه فکر کنم.	KH3	۰/۸۱۲	۳۶/۳۲۸	۰/۰۰۰
	من متقاعد شده‌ام که می‌توانم ایده‌ها را با موفقیت تجاری‌سازی کنم.	KH4	۰/۷۷۰	۳۲/۰۸۵	۰/۰۰۰

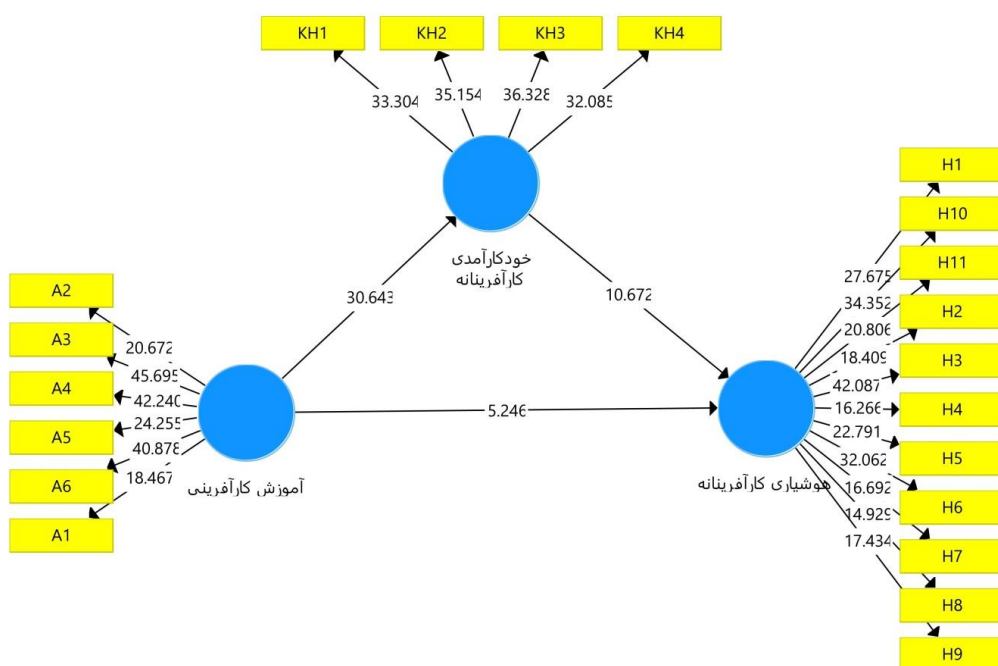
جدول ۴- نتایج آزمون فرضیه‌ها بر اساس تأثیر آموزش کارآفرینی دانشجویان بر خودکارآمدی و هوشیاری کارآفرینانه آن‌ها

مسیر	ضریب مسیر	مقدار t	سطح معناداری	نتیجه آزمون
آموزش کارآفرینی ← خودکارآمدی کارآفرینانه	۰/۷۸۳	۳۰/۶۴۳	۰/۰۰۰	معنادار است
خودکارآمدی کارآفرینانه ← هوشیاری کارآفرینانه	۰/۵۸۲	۱۰/۶۷۲	۰/۰۰۰	معنادار است
آموزش کارآفرینی ← هوشیاری کارآفرینانه	۰/۳۱۰	۵/۲۴۶	۰/۰۰۰	معنادار است

شکل ۱- نتیجه مدل‌سازی معادلات ساختاری تأثیر آموزش کارآفرینی دانشجویان بر خودکارآمدی و

هوشیاری کارآفرینانه آن‌ها مبتنی بر ضریب مسیر

شکل ۲- نتیجه مدل‌سازی معادلات ساختاری تأثیر آموزش کارآفرینی دانشجویان بر خودکارآمدی

و هوشیاری کارآفرینانه آن‌ها مبتنی بر مقدار تی

برای بررسی برازش مدل کلی از معیار GOF استفاده شد که سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است. مقادیر Communality متغیرها به ترتیب عبارت است از: ۰/۵۸۲، ۰/۶۴۴، ۰/۵۲۱ و مقادیر R^2 برای متغیرهای خودکارآمدی کارآفرینانه و هوشیاری کارآفرینانه دانشجویان به ترتیب ۰/۶۱۳ و ۰/۷۱۷ بود. از این رو میانگین Communality و R^2 محاسبه می شود که به ترتیب برابر است با ۰/۵۸۲ و ۰/۶۶۵، بنابراین مقدار GOF برابر با ۰/۶۲۲ است که برازش مناسب مدل تأیید می شود.

بحث و نتیجه گیری

همان طور که نتایج نشان داد، آموزش کارآفرینی دانشجویان مورد مطالعه بر خودکارآمدی کارآفرینانه آن ها تأثیر مثبت و معنی داری دارد. این یافته با نتایج تحقیقات خلیلی خضرآبادی و حسنی (۱۴۰۱)، Zhang et al. (2023)، Wu et al. (2022)، Elnadi and Gheith (2021) و Wardana et al. (2020) همخوانی داشته و آن ها نیز در یافته های شان بر تأثیر آموزش کارآفرینی بر خودکارآمدی کارآفرینانه تأکید داشته اند. به طوری که برنامه ریزی آموزشی کارآفرینی و توسعه فرآیندهای آموزشی تخصصی موجب می شود تا باور دانشجویان به توانایی های شان برای شروع و مدیریت کسب و کار بهبود پیدا کند. این امر نشان می دهد خودکارآمدی کارآفرینانه دانشجویان از عوامل کلیدی در تصمیم گیری های کارآفرینانه آن ها است.

آموزش کارآفرینی پیش بینی کننده مهمی از ویژگی های شخصیتی برای ایجاد کسب و کار و یکی از مرتبط ترین محرک های راه اندازی آن است (Hampel- Milagrosa, 2010). به بیان دیگر، کارآفرینی را می توان از طریق آموزش آموخت (Wilson et al., 2007) و توانایی شخصیتی و نگرش های لازم برای

تبدیل شدن به یک کارآفرین می تواند تحت تأثیر آموزش کارآفرینی قرار گیرد (Al-Qadasi et al., 2013; Maritz and Brown, 2023). مطالعات (Adeniyi, 2023) نشان می دهد که آموزش کارآفرینی می تواند باعث افزایش اعتماد به نفس و توانایی های کارآفرینانه در میان دانشجویان شود. Nowiński et al. (2019) و Piperopoulos and Dimov (2015) به این نتیجه رسیدند که آموزش و تربیت کارآفرینی دانشجویان می تواند بر خودکارآمدی کارآفرینانه، نگرش و قصد رفتاری افراد نسبت به راه اندازی کسب و کار تأثیر بگذارد. (Maritz and Brown, 2013) بیان داشتند که با اعمال معیارهای خودکارآمدی کارآفرینانه در آموزش کارآفرینی، به ارزش برنامه آموزش کارآفرینی و یادگیری کارآفرینی افراد اشاره کردند. (Mozahem and Adlouni, 2021) نیز در تحقیق شان نشان دادند، دانشجویانی که دوره های کارآفرینی را گذرانده اند، خودکارآمدی بالاتری نسبت به دانشجویانی که هنوز این دوره ها را نگذرانده اند، داشتند. به بیان دیگر، افراد با خودکارآمدی بالاتر در زمینه کارآفرینی، توانایی بیشتری برای مقابله با مشکلات و چالش ها دارد. بر این اساس دانشجویان با آموزش های هدفمند در زمینه های مختلف کارآفرینی، توانایی بیشتری برای شناسایی فرصت های تجاری و ایجاد استراتژی های مناسب برای کسب و کار خود پیدا می کنند (Yousaf et al., 2021; Chigunta, 2017; Drnovsek et al., 2010). این آموزش ها معمولاً شامل مهارت هایی مانند مدیریت منابع، تفکر استراتژیک، مهارت های ارتباطی و توانمندی در تصمیم گیری های مالی است (Herrington and Coduras, 2019; OECD, 2014). در نهایت می توان اذعان نمود که، اثرات مثبت آموزش کارآفرینی نه تنها به افزایش خودکارآمدی بلکه به توسعه مهارت های

نوآوری و توانایی دانشجویان برای تبدیل ایده‌ها به کسب‌وکارهای واقعی و پایدار نیز کمک می‌کند.

با توجه به نتایج به دست آمده از تحقیق، خودکارآمدی کارآفرینانه دانشجویان بر هوشیاری کارآفرینانه آن‌ها تأثیر معنی‌داری دارد. این یافته با نتایج تحقیقات نداف و همکاران (۱۴۰۱) همسو بوده و آن را مورد تأیید قرار داده است. این بدان معنی است، دانشجویانی که خودکارآمدی کارآفرینانه بالاتری دارند، معمولاً بیشتر قادر به شناسایی فرصت‌ها و مواجهه با ریسک‌ها هستند. در همین راستا، مطالعات اخیر نشان داده‌اند که خودکارآمدی کارآفرینانه به‌طور مثبت با هوشیاری کارآفرینانه دانشجویان مرتبط است که هر یک از زوایای مختلفی این موضوع را مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج تحقیق Li et al. (2020) و Gill et al. (2021) نشان داد که افزایش خودکارآمدی کارآفرینانه می‌تواند به شناخت و ارزیابی فرصت‌های جدید کارآفرینی در بین دانشجویان منجر شود. از طرفی، افزایش خودکارآمدی کارآفرینانه می‌تواند به بهبود مهارت‌های شناختی در ارزیابی موقعیت‌ها و تصمیم‌گیری در شرایط عدم اطمینان کمک نماید. بر اساس یافته‌های برخی مطالعات دانشجویانی که احساس می‌کنند می‌توانند یک کسب‌وکار را با موفقیت راه‌اندازی کنند، تمایل بیشتری به شناسایی و ارزیابی دقیق فرصت‌ها دارند. این خودکارآمدی موجب می‌شود که دانشجویان به صورت فعال به جستجوی اطلاعات و تحلیل شرایط موجود بپردازند (Otache et al., 2024; Xie and Zhao, 2023). به بیان دیگر، دانشجویان با خودکارآمدی بالاتر نسبت به دانشجویانی که احساس عدم اطمینان بیشتری دارند، به‌طور فعال‌تری به دنبال فرصت‌های کارآفرینی بوده و ریسک‌های مربوط به این فرصت‌ها را بهتر مورد ارزیابی قرار می‌دهند (Ike et al., 2025; Puapradit and Supatn, 2021; Urban,

2020). Mumi et al. (2025) تأکید می‌کنند که خودکارآمدی کارآفرینانه می‌تواند تأثیر مثبتی بر توانایی فرد در تطبیق با تغییرات و شناسایی فرصت‌های نوآورانه داشته باشد. این ویژگی به دانشجویان کمک می‌کند که نه تنها فرصت‌های موجود را شناسایی کنند، بلکه آن‌ها را در قالب فرصت‌های تجاری و عملی نیز ارزیابی نمایند. از این‌رو با توجه به نتیجه حاصل از تحقیق، خودکارآمدی کارآفرینانه یکی از عوامل کلیدی برای تقویت هوشیاری کارآفرینانه دانشجویان است. با تقویت خودکارآمدی کارآفرینانه از طریق آموزش و برنامه‌های کارآفرینی، دانشجویان می‌توانند به‌طور مؤثرتری به شناسایی و ارزیابی فرصت‌های نوآورانه بپردازند. این فرآیند نه تنها به آن‌ها در زمینه تصمیم‌گیری‌های کارآفرینانه کمک می‌کند بلکه اعتماد به نفس و جرات لازم برای مواجهه با چالش‌های محیطی را نیز در آن‌ها تقویت می‌کند.

نتایج نشان داد آموزش کارآفرینی بر هوشیاری کارآفرینانه تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. این یافته را نتایج تحقیقات نداف و همکاران (۱۴۰۱) و آزاد ارمکی و همکاران (۱۴۰۰) تأیید کرده‌اند. تحقیقات اخیر نشان داده‌اند که آموزش‌های کارآفرینی نه تنها به ارتقای مهارت‌های کارآفرینی می‌انجامد بلکه موجب افزایش هوشیاری و توانایی شناسایی فرصت‌های کارآفرینی دانشجویان می‌شود (Shafiee and Amiri, 2024; Saadat et al., 2022). این یافته نشان از آن دارد، دانشجویانی که در دوره‌های آموزشی کارآفرینی شرکت کرده‌اند، به‌طور معناداری توانایی بیشتری در شناسایی فرصت‌ها و تهدیدات کارآفرینی دارند (موسوی فرد و نادری، ۱۴۰۴؛ عزیزاده‌مجد و همکاران، ۱۴۰۲). در همین راستا، تحقیقات مختلف نشان می‌دهند که این نوع آموزش‌ها بر ایجاد ذهنیت کارآفرینانه تأثیر گذار است که به‌طور مستقیم بر

مفاهیم پایه‌ای، مهارت‌های عملی برای حل مشکلات واقعی کارآفرینی را نیز یاد بگیرند. این امر از طریق کارگاه‌ها، مطالعات موردی و پروژه‌های گروهی که دانشجویان را در شرایط شبیه‌سازی شده به چالش‌های کسب‌وکار واقعی قرار می‌دهد، تحقق می‌یابد. ایجاد محیط‌های آموزشی حمایتی و انگیزشی در دانشگاه‌ها، راه‌اندازی استارت‌آپ‌های دانشجویی، معرفی دانشجویان به کارآفرینان موفق و برگزاری جلسات منتورینگ، توسعه پلتفرم‌های آموزشی آنلاین که دانشجویان بتوانند در آن‌ها به صورت خودآموز مفاهیم کارآفرینی و ابزارهای مورد نیاز برای راه‌اندازی کسب‌وکار را یاد بگیرند؛ تمرکز بر مهارت‌های نرم و غیرفنی از جمله اعتماد به نفس، مهارت‌های ارتباطی و رهبری، تقویت مهارت‌های تصمیم‌گیری، شبیه‌سازی شرایط واقعی بازار برای دانشجویان، ایجاد تجربه عملی در بازارهای ملی و بین‌المللی، توسعه برنامه‌های آگاهی از ریسک و مدیریت بحران، ایجاد شبکه‌های ارتباطی و فرصت‌های همکاری، پیگیری و ارزیابی مستمر فرآیند یادگیری دانشجویان، از مهم‌ترین پیشنهادات بهبود تأثیرگذاری آموزش کارآفرینی دانشجویان بر خودکارآمدی و هوشیاری کارآفرینانه آن‌ها در مسیر تحصیل دانشگاهی است.

نقش واسطه‌ای هوشیاری کارآفرینی، خودکارآمدی کارآفرینی و قصد کارآفرینی (مطالعه موردی: دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور مرکز رشت). نشریه پژوهش‌های کارآفرینی و نوآوری، ۲ (۲)، ۱۹-۱.

حبیبی، ر.، همتی نوح‌دوست گیلانی، م.، و حسینی، س.ز. (۱۴۰۳). تأثیر راهبردی آموزش کارآفرینی بر تمایل و رفتار کارآفرینی از طریق نقش واسطه‌ای نگرش، یادگیری و منابع کارآفرینی. فصلنامه آماد و فناوری دفاعی، ۷ (۲)، ۲۱۰-۱۹۱.

هوشیاری کارآفرینانه تأثیر می‌گذارد (Shafiee and Amiri, 2024; Saadat et al., 2022). در واقع وقتی دانشجویان ذهنیت کارآفرینانه را توسعه می‌دهند، قادر به شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی در دنیای واقعی هستند (Ledi et al., 2022). در نهایت، آموزش کارآفرینی یک ابزار مؤثر برای ارتقای هوشیاری کارآفرینانه است. این آموزش‌ها از طریق توسعه ذهنیت کارآفرینانه و تقویت انگیزه‌های درونی می‌توانند به دانشجویان کمک کنند تا فرصت‌های کارآفرینی را شناسایی کرده و از آن‌ها بهره‌برداری کنند. در نتیجه، این امر می‌تواند به راه‌اندازی کسب‌وکارهای موفق و ایجاد تحولی مثبت در دنیای کارآفرینی دانشجویان منجر شود.

با توجه به نتایج به دست آمده از تحقیق، برنامه‌های آموزشی کارآفرینی می‌توانند به تقویت خودکارآمدی و هوشیاری کارآفرینانه در دانشجویان کمک کنند. اما این تأثیر باید به درستی در طراحی و اجرای این برنامه‌ها لحاظ شود تا به بهترین شکل ممکن قابل بهره‌برداری باشد. به همین دلیل، اولین پیشنهاد کاربردی این است که دوره‌های آموزشی کارآفرینی باید شامل آموزش‌های تئوری و عملی باشند. به این معنا که دانشجویان باید در کنار فراگیری

منابع

- امیری، م.، عابدی سروستانی، ا.، و شهرکی، م.ر. (۱۳۹۹). بررسی رابطه انگیزه تحصیلی و قابلیت‌های کارآفرینی در بین دانشجویان. نشریه مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۷ (۳)، ۶۵-۷۸.
- آزاد ارمکی، ا.، داودی، ع.، و عزیزاده مجد، ا.ر. (۱۴۰۰). تأثیر آموزش کارآفرینی بر هوشیاری کارآفرینانه با نقش میانجی اثربخشی آموزش و آگاهی اقتصادی. فصلنامه پژوهش‌های علوم مدیریت، ۳ (۳)، ۴۱-۲۱.
- حبیبی، ر.، اسدی دارستانی، ز.، و ملکی طالقانی، ف. (۱۴۰۲). نقش اشتیاق کارآفرینی بر رفتار کارآفرینانه:

- مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۱۲، (۱)، ۱۱۱-۱۳۰.
- نداف، م.، محمدی، س.، و موسوی، س.ا. (۱۴۰۱). مدل-سازی تأثیر اکوسیستم کارآفرینی بر قصد کارآفرینی: نقش میانجی خودکارآمدی، اشتیاق و هوشیاری کارآفرینی. فصلنامه علوم مدیریت ایران، ۱۷ (۶۵)، ۸۲-۵۳.
- Adeniyi, A. O. (2023). The mediating effects of entrepreneurial self-efficacy in the relationship between entrepreneurship education and start-up readiness. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10 (1), 1-14.
- Al-Qadasi, N., Zhang, G., Al-Awlaqi, M. A., Alshebami, A. S., and Aamer, A. (2023). Factors influencing entrepreneurial intention of university students in Yemen: The mediating role of entrepreneurial self-efficacy. *Frontiers in Psychology*, 14, 1111934.
- Ashraf, M. A., Rahim, M. Z. B. A., Qureshi, I. M., and Hanif, M. (2024). Impact of entrepreneurial mindset and alertness on converting education into entrepreneurial intentions: A study of Pakistani university students. *Sustainability*, 16 (21), 9345.
- Atitsogbe, K. A., Mama, N. P., Sovet, L., Pari, P., and Rossier, J. (2019). Perceived employability and entrepreneurial intentions across university students and job seekers in Togo: The effect of career adaptability and self-efficacy. *Frontiers in psychology*, 10, 180.
- Bueckmann-Diegoli, R., Garcia de los Salmenes Sanchez, M. D. M., and San Martín Gutiérrez, H. (2021). The development of entrepreneurial alertness in undergraduate students. *Education+ Training*, 63 (7/8), 1015-1026.
- Chigunta, F. (2017) Entrepreneurship as a possible solution to youth unemployment in Africa. *Laboring Learn*, 10 (2), 433-451.
- Ching, N. C., and Ismail, M. (2022). Entrepreneurship education and its influence on self-efficacy and entrepreneurial awareness among Malaysian university students. *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 16 (3), 154-167.
- Drnovšek, M., Wincet, J., and Cardon, M.S. (2010). Entrepreneurial self-efficacy and business start-up: developing a multi-dimensional definition. *Int J Entrep Behav Res*, 16 (4), 329-348.
- خلیلی خضرآبادی، م.، و حسینی، م. (۱۴۰۱). تأثیر آموزش کارآفرینی و هویت اجتماعی کارآفرینانه بر قصد کارآفرینانه دانشجویان؛ نقش میانجی خودکارآمدی کارآفرینی. نشریه آموزش و مدیریت کارآفرینی، ۱ (۱)، ۱-۱۸.
- شفیعی، م.، و امیری، ز. (۱۴۰۳). بررسی تأثیر هوشیاری گر کارآفرینانه بر قصد کارآفرینی با نقش تعدیل سلامت روان‌شناختی در میان دانشجویان روان‌شناسی. آموزش و مدیریت کارآفرینی، ۳ (۱)، ۶۵-۸۴.
- عبدالله‌زاده، غ.، عربیون، ا.، شریف‌زاده، م.ش.، و طلایی، م. (۱۳۹۴). ارزیابی محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس فرآیند و رفتار کارآفرینی و کسب‌وکار. نشریه مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۲ (۳)، ۱۵۷-۱۳۱.
- عربیون، ا.، نیک‌رفتار، بنی‌عامریان، م.، و ملانی، م.ح. (۱۴۰۳). بررسی تأثیر آموزش کارآفرینی بر بهبود رفتار کارآفرینانه دانشجویان. آموزش و مدیریت کارآفرینی، ۳ (۴)، ۴۳-۶۲.
- علیزاده‌مجد، ا.ر.، پرگو، م.، و داودی، ع. (۱۴۰۲). تأثیر آموزش مدیریت کارآفرینی بر هوشیاری کارآفرینانه دانشجویان پردیس چمران دانشگاه فرهنگیان با نقش میانجی اثربخشی آموزش. فصلنامه نوآوری‌های مدیریت آموزشی، ۳ (۱۸)، ۷۴-۹۳.
- مختاری بایع‌کلایی، م.، و کهن‌قاضیانی، س. (۱۴۰۲). بررسی تأثیر آموزش کارآفرینی بر قصد کارآفرینانه با نقش میانجی ذهنیت کارآفرینانه (مورد مطالعه: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس). آموزش و مدیریت کارآفرینی، ۲ (۲)، ۷۹-۹۶.
- محمدی‌فر، ی.، حریری، ا.، و دلانگیزان، س. (۱۴۰۰). مفهوم‌پردازی عوامل تأثیرگذار بر گرایش دانش-آموختگان آموزش عالی به کارآفرینی با روش فراترکیب. فصلنامه اکتشاف و پردازش هوشمند دانش، ۱ (۳)، ۲۶-۴۱.
- موسوی‌فرد، س.ر.، و نادری، ن. (۱۴۰۴). تأثیر آموزش کارآفرینی بر قصد کارآفرینی با نقش میانجی شور کارآفرینی و تعدیل‌کننده هوشیاری کارآفرینانه. نشریه

- personality. *Frontiers in psychology*, 11, 1611.
- Wu, L., Jiang, S., Wang, X., Yu, L., Wang, Y., and Pan, H. (2022). Entrepreneurship education and entrepreneurial intentions of college students: The mediating role of entrepreneurial self-efficacy and the moderating role of entrepreneurial competition experience. *Frontiers in Psychology*, 12, 727826.
- Liu, X., Zhang, Y., and Wang, Q. (2023). The role of entrepreneurship education in shaping the entrepreneurial self-efficacy of university students. *Entrepreneurship & Education Journal*, 12 (4), 123-136.
- Li, Z., and Zhang, Y. (2020). The impact of entrepreneurship education on entrepreneurial mindset and creativity: Evidence from 365 university students in Jiangsu and Zhejiang provinces, China. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 21 (4), 320-335.
- Wardana, L. W., Narmaditya, B. S., Wibowo, A., Mahendra, A. M., Wibowo, N. A., Harwida, G., & Rohman, A. N. (2020). The impact of entrepreneurship education and students' entrepreneurial mindset: the mediating role of attitude and self-efficacy. *Heliyon*, 6 (9), e04922.
- Maritz, A., and Brown, C. (2013). Enhancing entrepreneurial self-efficacy through vocational entrepreneurship education programmes. *J Vocat Educ Training*, 65 (4), 543-559.
- Morris, M., Schindehutte, M., and Allen, J. (2024). Entrepreneurial education and its impact on student entrepreneurial self-efficacy. *Academy of Management Learning & Education*, 23 (1), 45-62.
- Mozahem, N.A., and Adlouni, R.O. (2021). Using entrepreneurial self-efficacy as an indirect measure of entrepreneurial education. *Int J Manag Educ*, 19 (1), 1-10.
- Mumi, A., Siewsamdangdet, P., Imsuwan, T., and Muangkhiw, P. (2025). Exploring the impact of entrepreneurial self-efficacy and effectuation on opportunity recognition. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 55 (2), 206-225.
- Nguyen, A. T., Do, T. H. H., Vu, T. B. T., Dang, K. A., and Nguyen, H. L. (2019). Factors affecting entrepreneurial intentions among youths in Vietnam. *Children and Youth Services Review*, 99, 186-193.
- Nowiński, W., Haddoud, M. Y., Lančarič, D., Egerová, D., and Czeglédi, C. (2019). The impact of entrepreneurship education, Elnadi, M., and Gheith, M. H. (2021). Entrepreneurial ecosystem, entrepreneurial self-efficacy, and entrepreneurial intention in higher education: Evidence from Saudi Arabia. *The International Journal of Management Education*, 19 (1), 100458.
- Gill, S. A., Bencheva, N., Karayel, S., and Usman, M. (2021). Does entrepreneurial self-efficacy moderate effects of cognitive flexibility and entrepreneurial alertness on entrepreneurial intentions?. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 9 (3), 25-41.
- Gorman, G., Hanlon, D., and King, W. (2023). The impact of entrepreneurship education on the entrepreneurial mindset of students. *Journal of Entrepreneurship Education*, 12 (3), 78-92.
- Hampel-Milagrosa, A. (2010). Identifying and addressing gender issues in doing business. *Eur J Dev Res*, 22, 349-362.
- Haryanto, S., and Fauzi, M. (2021). The impact of Islamic entrepreneurship education on students' awareness and self-efficacy: A study of 530 students in Indonesia. *Journal of Business and Economic Development*, 9 (2), 42-56.
- Herrington, M., and Coduras, A. (2019). The national entrepreneurship framework conditions in sub-Saharan Africa: a comparative study of GEM data/national expert surveys for South Africa, Angola, Mozambique and Madagascar. *J Glob Entrep Res*, 9, 1-24.
- Ike, O. O., Okwuchukwu, E. I., and Eyisi, D. C. (2025). Enhancing economic sustainability through entrepreneurial alertness as a mediator between innovativeness, proactive personality, and entrepreneurial intention among undergraduate students. *Discover Psychology*, 5 (1), 56.
- Kumar, R., and Singh, P. (2023). Impact of entrepreneurship education on self-efficacy and entrepreneurial awareness among Indian university students. *Journal of Entrepreneurship Education*, 26 (1), 72-85.
- Ledi, K. K., Ameza-Xemalordzo, E., and Owusu, J. (2022). The role of entrepreneurial attitude and opportunity recognition on entrepreneurial intention of university students. *International Journal of Entrepreneurial Knowledge*, 10 (2), 54-67.
- Li, C., Murad, M., Shahzad, F., Khan, M. A. S., Ashraf, S. F., and Dogbe, C. S. K. (2020). Entrepreneurial passion to entrepreneurial behavior: role of entrepreneurial alertness, entrepreneurial self-efficacy and proactive

- Management of Entrepreneurship, 3 (1), 84-65.
- Silva, T. C., and Rocha, L. C. (2023). The impact of entrepreneurship education on entrepreneurial self-efficacy and awareness in Brazil. *Journal of Entrepreneurship Education*, 26 (2), 88-104.
- Smith, J., and Johnson, R. (2024). Entrepreneurship education: Enhancing entrepreneurial mindsets in university students. *Journal of Business Education*, 15 (2), 45-58.
- Tang, J., Kacmar, K. M. M., and Busenitz, L. (2012). Entrepreneurial alertness in the pursuit of new opportunities. *Journal of Business Venturing*, 27 (1), 77-94.
- Tan, M., and Dizon, M. (2023). The role of entrepreneurship education in enhancing self-efficacy and entrepreneurial awareness in the philippines. *Asia Pacific Journal of Business Innovation and Technology*, 11 (2), 58-70.
- Urban, B. (2020). Entrepreneurial alertness, self-efficacy and social entrepreneurship intentions. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 27 (3), 489-507.
- Wang, X. H., You, X., Wang, H. P., Wang, B., Lai, W. Y., and Su, N. (2023). The effect of entrepreneurship education on entrepreneurial intention: Mediation of entrepreneurial self-efficacy and moderating model of psychological capital. *Sustainability*, 15 (3), 2562.
- Wibowo, A., and Susanto, D. (2022). The impact of entrepreneurship education on entrepreneurial self-efficacy and awareness among Indonesian university students. *Journal of Business and Entrepreneurship Development*, 34 (4), 120-135.
- Wilson, F., Kickul, J., and Marlino, D. (2007). Gender, entrepreneurial self-efficacy, and entrepreneurial career intentions: implications for entrepreneurship education. *Entrep Theory Pract*, 31 (3), 387-406.
- Xie, X., and Zhao, L. (2023). Entrepreneurial self-efficacy and opportunity recognition: exploring the link. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 29 (5), 754-772.
- Yıldırım, F., and Akbaş, A. (2021). The role of entrepreneurship education in enhancing entrepreneurial self-efficacy and awareness among university students in Turkey. *International Journal of Educational Research*, 30 (5), 446-460.
- Yousaf, U., Ali, S. A., Ahmed, M., Usman, B., and Sameer, I. (2021). From entrepreneurial education to entrepreneurial intention: a entrepreneurial self-efficacy and gender on entrepreneurial intentions of university students in the Visegrad countries. *Studies in Higher Education*, 44 (2), 361-379.
- Oluwatayo, O.A., and Adeyemi, S.L. (2020). The impact of entrepreneurship education on self-efficacy, awareness, opportunity recognition, and entrepreneurial intentions among business management students in Nigeria: A quasi-experimental study. *African Journal of Business and Economic Research*, 15 (2), 189-202.
- Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2014). Education at a glance. <https://doi.org/10.1080/23322373.2021.1902210>
- Otache, I., Edopkolor, J. E., Sani, I. A., and Umar, K. (2024). Entrepreneurship education and entrepreneurial intentions: Do entrepreneurial self-efficacy, alertness and opportunity recognition matter?. *The International Journal of Management Education*, 22 (1), 100917.
- Ozgen, E., and Baron, R. A. (2007). Social sources of information in opportunity recognition: Effects of mentors, industry networks, and professional forums. *Journal of Business Venturing*, 22 (2), 174-192.
- Piperopoulos, P., and Dimov, D. (2015). Burst bubbles or build steam? Entrepreneurship education, entrepreneurial self-efficacy, and entrepreneurial intentions. *J Small Bus Manag*, 53 (4), 970-985.
- Puapradit, T., and Supatn, N. (2021). Influence of entrepreneurial alertness and self-efficacy on entrepreneurial intention. *Journal of Business Administration The Association of Private Higher Education Institutions of Thailand*, 10 (1), 214-229.
- Ratten, V. (2022). Entrepreneurship education and its role in fostering entrepreneurial attitudes and behaviors. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 28 (1), 112-129.
- Saadat, S., Aliakbari, A., Alizadeh Majd, A., and Bell, R. (2022). The effect of entrepreneurship education on graduate students' entrepreneurial alertness and the mediating role of entrepreneurial mindset. *Education+ Training*, 64 (7), 892-909.
- Shafiee, M., and Amiri, Z. (2024). Investigating the impact of entrepreneurial alertness on entrepreneurial intention with the moderating role of psychological well-being among psychology students. *Education and*

- entrepreneurial self-efficacy. *Open Journal of Social Sciences*, 10 (13), 384-404.
- Zhao, H., and Seibert, S. E. (2022). The impact of entrepreneurship education on entrepreneurial self-efficacy and intentions. *Journal of Business Venturing*, 37 (3), 101-112.
- sequential mediation of self-efficacy and entrepreneurial attitude. *International Journal of Innovation Science*, 13 (3), 364-380.
- Zhang, H., Regmi, R., Zhang, Z., and Pan, C. (2022). The relationship between entrepreneurship education and entrepreneurial intentions of college students in China: Focus on mediating effect of entrepreneurial opportunity recognition and